

## Oponentský posudek na disertační práci PhDr. Jana Seidla:

### ***Homosexualita v praxi a diskurzu trestního práva, medicíny a občanské společnosti od vydání trestního zákona z roku 1852 do přijetí trestního zákona z roku 1961***

Předkládanou disertační práci doktora Jana Seidla na téma dějin homosexuality v českých zemích od druhé poloviny 19. století do konce první poloviny 20. století celkově hodnotím jako mimořádnou, po všech stránkách nadprůměrnou a neobvykle přínosnou. U vynikajících studentských prací je zvykem na konci posudku doporučit danou studii k publikaci. U této práce ale není vůbec překvapivé, že její velká část nedávno již knižně vyšla. I přes skutečnost, že se jedná o práci disertační, máme před sebou práci zralého a čtivého historika, o jehož odborných i stylistických kvalitách není pochyb. Nutno tedy podotknout, že reputace autora a kvalita jeho první monografie předcházela i čtení této disertace a psaní tohoto posudku. Stejně tak i vedení této práce školitelem doc. Martinem Putnou bylo pro mě již dopředu zárukou, že se bude jednat o práci velmi kvalitní a toto vysoké očekávání se při čtení textu potvrdilo. Z práce vyzařuje nejen odborná kompetence autora, ale i inspirativní vliv prací a argumentů doc. Putny, který je nepřehlédnutelný a evidentně formativní pro autorovo uchopení tématu, což práci výrazně prospívá a dává jí širší záběr.

Jako oponentka se nicméně logicky zaměřím na kritické čtení a momenty, jež jsou podle mého názoru (a přes všechny výše uvedené kvality práce) slabší či představují nedotažený/nevyužitý potenciál.

Z hlediska formálních náležitostí je předkládaná práce na vysoké úrovni. S odkazovým aparátem autor pracuje jednotně v průběhu celé práce a důsledně dodržuje pravidla zvolené citační normy. Práce se vyznačuje jasnou strukturou, důkladným a systematickým zpracováním, a čtivým stylistickým pojetím, které jsou zejména pro historické práce tohoto typu velmi důležitými součástmi přitažlivosti a srozumitelnosti pro méně zasvěcené čtenáře či širší publikum. Po formální stránce bych práci vytkla pouze neadekvátně překročený doporučený stránkový rozsah pro disertační práce. Zatímco u některých disertačních prací se potýkáme s nedostatečným rozsahem, Jan Seidl nám naopak rozsahově předkládá práce minimálně dvě. Nicméně, příčina tohoto „problému“ je zároveň jedním z nejdůležitějších přínosů předkládané práce, a totiž mimořádně rozsáhlý a intenzivní archivní výzkum, který autor v průběhu posledních let provedl a z něhož poskládal mozaiku diskurzů „moderní“ homosexuality v českých zemích v období více než jednoho století. Pouze všechny propojené dimenze těchto diskurzů dohromady utvářejí historický narativ, který dělá tuto práci tak přínosnou, takže je pochopitelné, že se autor rozhodl žádný z nich v práci nevynechat. (Kriticky hodnotím i zpracování seznamu literatury, jež je sice jednotné a logické, ale podle mého názoru nepřehledné a, vzhledem

---

k objemu textu, i roztříštěné a špatně se v něm hledá, pokud čtenář hledá obecnější bibliografické údaje, než jen ty, jež jsou navázané přímo na jednotlivé oddíly. V tomto ohledu seznam literatury výstižně odráží autorův argument, že práce je spíše souborem několika „kompaktních, do určité míry samostatných textů“ (10...).

Čistě stylisticky se neztotožňuji s autorovým používáním první osoby plurálu v autorské řeči předkládané práce. Tento výběr narátorského hlasu nicméně považuji za zcela individuální a plně v kompetenci autora, jež není „správný“ či „špatný.“ K tomuto aspektu práce bych se tudíž ani nevyjadřovala, pokud by autor jako jeho vysvětlení nenabídl argument, že tímto rozhodnutím chce „vyjádřit přesvědčení, že produkce textu ze strany autora a jeho recepce ze strany čtenáře představuje spojitou komunikační situaci, a že tedy autor a čtenář tvoří prostřednictvím textu určité společenství.“ (14) Podle mého osobního názoru plurál v autorově řeči naopak výraz autoritativního hlasu a pocit odborné nadřazenosti nastoluje. Větší komunikační pouto i produktivní „společenství“ mezi autorem a čtenářem se podle mě vytváří naopak prostřednictvím singuláru, kdy autor stojí na stejné individuální úrovni jako jeho čtenář, který si tak může k autorovým myšlenkám, argumentům a důkazním materiálům rovnocenněji vytvářet vlastní názor. Čistě strukturálně pak podle mě plurál není vhodný v momentě, kdy části práce byly archivně i publikačně zpracovávány společně v autorském kolektivu a chvílemi pak tudíž není jasné, k čemu autor dospěl sám a k čemu společně s kolegou (zde narážím zejména na spolupráci s kolegou Bc. Lukášem Nozarem při výzkumu krajských archivů v Praze, Plzni a Hradci Králové; v podstatě celá kapitola 1.3., str. 28-61; a dále na spolupráci, překladovou i argumentační, s dr. Janem Wintrem).

V obecné rovině není podle mého názoru práci co vytknout. Její cíle jsou jasně naformulované, práce je precizně výzkumně podložená a výborně argumentačně zpracovaná. Ve svých interpretacích a závěrech je autor obezřetný, zachovává si profesionální nadhled a nedopouští se zbytečných spekulací nad rámeč pramenných podkladů (jako jeden detailní příklad tohoto professionalismismu uvedu kontext dopisu českého anonymního šlechtice C.H. Ulrichsovi, kde autor naznačuje, že sebeidentifikace českého mladíka byla s největší pravděpodobností spoluutvářena znalostí Ulrichsových spisů, nicméně zdržuje se spekulativního závěru se slovy, že není možné vyjadřovat se k tomu, „zda by [mladík] k podobné argumentaci dospěl i bez jejich znalosti.“ (66). Nicméně, v tomto konkrétním příkladu mi na druhou stranu není jasné, jak „zjednání si přístupu k Ulrichsovým spisům ... nepodporuje sociálně konstruktivistický náhled“ (67) a doufám, že autor tento argument objasní u obhajoby.

Na druhou stranu je práce místy až příliš deskriptivní, což je vzhledem k autorovým schopnostem dost škoda. Toto se týká všech oddílů, ale zejména oddílu 1., jež je podle mého názoru velmi interpretačně nevytěžený. Autor sám žádá, že „laskavý čtenář či laskavá čtenářka odpustí, že je tato kapitola pojednána výrazně deskriptivně, vyžaduje to však povaha jejího předmětu.“ (16). Argument o zásadně jiné „povaze předmětu“ první kapitoly, jež údajně brání interpretaci a analýze prezentovaného materiálu, podle mého názoru není přesvědčivý a není důvod, proč by i tento oddíl nemohl být interpretačně

hlubší. Na několika místech této kapitoly autor používá formulaci „z našich sond vyplývá...“, nikde však není detailněji rozvedeno, jak tyto „sondy“ vypadaly, do jakých materiálů byly tyto sondy prováděny a jakým způsobem. (Např. na str. 19 autor uvádí, že jeho „sondy“ naznačují, že obvinění velmi málo využívali institutu odvolání...). Možná by právě tyto prameny, krátké citace z nich a vysvětlené autorovy sondy nabídly materiál k hlubší interpretační dimenzi této kapitoly.

Co považuji za asi největší, a podstatný, nedostatek práce je absence jasného vymezení a diskuse historických proměn jednoho ze základních konceptů, se kterými autor pracuje a dokonce jej využívá i v samotném názvu práce, a totiž „občanská společnost.“ Jak autor sám argumentuje, věnuje se zejména produkci a fungování elitních diskurzů, což podle mého názoru dělá výtečně. I v oddílech, kdy se věnuje „hnutí sexuálních menšin“ z pohledu „homosexuálů samotných“ (114) se dá namítnout, a autor tuto tezi podporuje, že tito aktivisté byly vlastně součástí elitních diskurzů také, minimálně svou obeznámeností s odbornou literaturou, společenských kontextů, a svými profesionálními i přátelskými vztahy. Co tedy je, v autorově pojetí, „občanská společnost“? K jaké její definici a historickému kontextu se autor v textu vztahuje? V jakém smyslu nám tento koncept pomáhá v uchopení a k pochopení předkládaného historického narativu vývoje diskurzů o homosexualitě? Jak se pojem „občanské společnosti“ - v tomto konkrétním kontextu sledování vývoje diskurzů o homosexualitě v českých zemích od r. 1852 do r. 1961 – historicky proměňuje? Z práce není vůbec jasné, jak autor termín a koncept „občanské společnosti“ pojímá a jak s ním (deskriptivně i analyticky) pracuje. Moderní definice tohoto termínu (původně z 19. století) se váže až k druhé polovině 20. století, tedy k období, jež autor v práci již nezpracovává. Je také jasné, že tento pojem neměl a ani nemohl mít stejné obsahové a významové vymezení v druhé polovině 19. století a meziválečném Československu, natož pak nacistickém a komunistickém období, kde je (explicitně nevysvětlené) používání tohoto termínu zcela zavádějící.

Jako velmi přínosnou, a v našem historickém prostředí ojedinělou, vnímám autorovu práci s genderovou perspektivou. I když se autor rozhodně neprofiluje jako „genderový“ historik, jeho znalost genderových argumentů a schopnost produktivně s nimi pracovat, je v průběhu celého textu evidentní. Autor s nimi nepracuje ostentativně, ani je nevyčleňuje do samostatné podkapitoly či pasáže jako (důležitý) „přívěšek“ svého tématu. Naopak, zapracovává je do své studie téměř neviditelně, ale o to samozřejměji. Po přečtení obsahu práce by mohl čtenář nabýt pocitu, že práce je nevyváženě a nereflexivně zaměřená především na dějiny mužské homosexuality. Tento prvotní pocit je ale velmi mylný a je tomu spíše naopak. Způsoby, jimiž autor jemně, a přitom výstižně a přesvědčivě, pracuje s genderovou dimenzí téměř všech témat, kterými se v disertační práci zabývá, jasně poukazuje na integrální místo genderové analýzy nejen v této práci, ale v autorově přístupu k oboru a historickému výzkumu obecně. U některých momentů bych nicméně, zejména vzhledem k autorovým možnostem a schopnostem, očekávala hlubší interpretaci či rozvedení naznačené genderové dimenze. Například, abych zůstala u stejného příkladu jako výše, když autor detailně rozebírá dílo a teorie C.H. Ulrichse, jež

byly evidentně založené na studiu mužské homosexuality a od toho se také odvíjelo i heslo Ulrichsovy „definitivní normy, podle níž byla homosexualita projevem třetího pohlaví: „ženská duše v mužském těle“ (70). Zde bych tedy očekávala alespoň krátký komentář o rozdílném přístupu k veřejnému prostoru, vzdělání, a obecným jiným očekávaním ženského a mužského chování v druhé polovině 19. století, jež samozřejmě významně ovlivňovalo i produkci elitních diskurzů o homosexualitě, o nichž autor píše.

Na závěr bych chtěla znovu vyzdvihnout celkovou empirickou, koncepční a argumentační mimořádnou kvalitu předložené disertační práce. Jsem přesvědčená, že s obhajobou této práce doktorandské brány naší fakulty opouští kvalitní a jedinečná akademická osobnost, o jejíž historické práci v budoucnu ještě hodně uslyšíme.

**Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě.**

Praha, 28. listopadu 2012



Věra Sokolová, Ph.D.  
Odborná asistentka historie  
Katedra genderových studií  
FHS UK v Praze